

Lásd például Kőrösy Ferenc: „Válasz Bibó István: A zsidókérdés Magyarországon 1944 után c. tanulmányára.” *Huszadik Század*, 36. (1948. december) 6. 454–456. o.; Molnár Sebestyén: „Észrevételek Bibó István tanulmányához.” *Uo.*, 37. (1949. február–március) 1. 40–47. o. Miközben Kőrösy elismerte, hogy a háború után a zsidókat bűnbakokként kezelték, Molnár fel akarta menteni a magyarságot a zsidók ellen elkövetett bűnök miatti kollektív felelősség alól. A vita további cikkeit felsorolja Braham, *Bibliography*, 426–428. o.

Bibó tevékeny szerepet játszott az 1956-os magyar forradalomban, bekerült Nagy Imre kormányába is. A forradalom leverése után őt és Göncz Árpádot, aki később a posztkommunista Magyarország első köztársasági elnöke lett, 1957-ben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.

11. Shlomo Avineri: „The Return to History and Its Consequences for the Jewish Communities in Eastern Europe.” In: Yehuda Bauer (szerk.): *The Danger of Antisemitism in Central and Eastern Europe in the Wake of 1989–1990*. The Hebrew University, Jerusalem, 1991. 98. o. Lásd továbbá Karsai László magvas dolgozatát e kérdésről: „Magyarország a Holocaust után”, *Világosság*, 1992/1. 54–61. o.

12. A budapesti Országos Rabbiképző Intézetten kívül ilyen intézmény sehol mást nem működött a szovjet tömbben.

13. Nagyobb büntetőtábor működött az Egertől nyugatra fekvő Recskén.

14. Az 1952–53-ban letartóztatottak között volt Stöckler Lajos, a náciak által létrehozott Központi Zsidó Tanács korábbi vezetője és a magyarországi zsidó közösség háború után megválasztott elnöke, dr. Benedek László, a zsidó kórház igazgatója. Ismerteti az epizódot Ember Mária *Magyar Nemzet*-beli cikksorozata (1990. május 26., június 11., július 13., július 21., július 28. és augusztus 10.).

15. Az AJDC, vagy közismert nevén a Joint budapesti irodáját 1953-ban bezárták. Noha az amerikai segélyszervezet továbbra is megtett mindent, hogy támogassa a magyarországi zsidó közösséget, csak a kommunisták hatalomból való kiszorítása, 1989–90 után nyithatta meg újra irodáját.

16. Magyarországon ekkor 80–100 000 zsidó élt, ami a Szovjetunió mellett kívül a kommunista tömb legnagyobb zsidó közösségének számított.

17. Legértékesebb ezek közül a *Vádirat a náciizmus ellen* c. dokumentumgyűjtemény-sorozat első két kötete, amelyet Benoschofsky Ilona és Karsai Elek szerkesztett, és 1958-ban, illetve 1960-ban jelent meg. Karsai szerkesztésében 1967-ben a harmadik kötet is megjelent.

A munkaszolgálat történetét és a munkaszolgálatosok tragédiáját Karsai két kötetben dokumentálta: „*Fegyvertelen álltak az aknamezőkön...*” *Dokumentumok a munkaszolgálat történetéhez*. Magyar Izraeliták Országos Képvisellete, Bp., 1962.

Tudományos értékük ellenére csak kicsiny példányszámban jelentek meg, és nem kerültek könyvárusi forgalomba. A készlet java sokáig állítólag a budapesti Rabbiképző alagsorában hevert, majd tönkre is ment.

18. *A magyarországi fasizmus zsidóüldözésének bibliográfiája, 1945–1958*. Szerk.: Geyer Árpád. Magyar Izraeliták Országos Képvisellete, Bp., 1958.

19. A sztálinizmus utáni korszak első fontosabb, Holocausttal kapcsolatos irodalmi műve Keszi Imre *Elysiuma* volt (Szépirodalmi, Bp., 1959), amelyet Fekete Gyula regénye, *Az orvos halála* követett (Szépirodalmi, Bp., 1963). Az antológiák közül különösen említésre érdemes Székely Magda *Kötéltárlója* (Magvető, Bp., 1962), illetve Tóth Judit *Tűzfalakja* (Szépirodalmi, Bp., 1963).

20. A PFSZ budapesti irodája hivatalos diplomáciai státust kapott Jasszer Arafat 1982. februári magyarországi látogatása során.